

Ιωάννης Ν. Γρηγοριάδης

Οι διαψευσμένες προσδοκίες των μειονοτήτων

Μία από τις λιγότερο συζητημένες πτυχές της Συνθήκης της Λωζάννης είναι αυτή που αφορά τον προσδιορισμό και την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Τούτο συνδέεται βεβαίως με το γεγονός ότι η Σύμβαση για την Ανταλλαγή Πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας προηγήθηκε χρονικά κατά περίπου έξι μήνες. Την 30ή Ιανουαρίου 1923 ελήφθησαν δύο κρίσιμες αποφάσεις για τον χαρακτήρα της ανταλλαγής. Πρώτον ότι η ανταλλαγή θα είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα και δεύτερον ότι η θρησκεία – και όχι η γλώσσα, η εθνότητα ή η συνείδηση – θα αποτελούσε το κριτήριο εκπομπισμού. Αυτό που απέμεινε να προσδιορισθεί την 24η Ιουλίου 1923 ήταν τα δικαιώματα όσων θα εξαιρούντο της ανταλλαγής, αλλά και των άλλων μειονοτήτων της Τουρκίας.

Ξεχωρίζει η αναφορά στο Άρθρο 14 στο ειδικό διοικητικό καθεστώς των νήσων Ιμβρού και Τενέδου με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων του ελληνικού πληθυσμού. Αυτή αποτελούσε σιωπηρά παραδοχή ότι η παραχώρηση των νήσων στην Τουρκία παρεβίαζε ευθέως την αρχή της αυτοδιαθέσεως των πληθυσμών, δεδομένου του γεγονότος ότι η Ιμβρος διέθετε αμιγή ενώ η Τενέδος κατά συντριπτική πλειοψηφία ελληνικό πληθυσμό. Η αναγνώριση του ειδικού καθεστώτος σκοπό είχε επομένως να απαλύνει την αδικία, καθώς τα στρατηγικά συμφέροντα της Τουρκίας και ο έλεγχος των Στενών θεωρήθηκαν πλέον υπέρτερα των δικαιωμάτων των Ιμβριών και Τενεδίων.

Επιπλέον, το Άρθρο 38 παρέχει σε όλους τους κατοίκους – και όχι μόνον τους πολίτες – της Τουρκίας το δικαίωμα σεβασμού της ζωής και της ελευθερίας, συμπεριλαμβανομένης ρητώς και της ελευθερίας της θρησκείας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αναφορά έγινε με τέτοιο τρόπο ώστε να συμπεριλαμβάνει όλους τους πολίτες και όλες τις μειονότητες της Τουρκίας,

Κούρδους, Αλεβίτες αλλά και όλες τις μη μουσουλμανικές μειονότητες. Επίσης είναι σημαντική η προσπάθεια εισαγωγής ενός καθεστώτος θετικής αμοιβαιότητας με το Άρθρο 45 της Συνθήκης η οποία απονέμει τα δικαιώματα που η Συνθήκη της Λωζάννης εξασφαλίζει στις μη μουσουλμανικές μειονότητες της Τουρκίας και στη μουσουλμανική μειονότητα της Ελλάδος.

Η διαρκής αναφορά στην ανάγκη τηρήσεως των όρων της Συνθήκης της Λωζάννης δεν συνεπάγεται πάντοτε και την επιμελή εφαρμογή των όρων της

Η πραγματικότητα ωστόσο διέψευσε τις προσδοκίες των μειονοτήτων, καθώς το καθεστώς προστασίας της Συνθήκης απεδείχθη ανεπαρκές και ατελέσφορο. Η εφαρμογή του συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπέστη διαδοχικούς περιορισμούς. Το Άρθρο 14 της Συνθήκης για την ειδική προστασία Ιμβρού και Τενέδου παρέμεινε κενό γράμμα. Επιπλέον, η τουρκική κυβέρνηση αρνήθηκε να εφαρμόσει τους όρους της Συνθήκης για όλους τους κατοίκους της χώρας. Αντιθέτως, περιόρισε την εφαρμογή της στις τρεις μείζονες μη μουσουλμανικές μειονότητες, οι οποίες πλέον εγκαταβύουσαν κατά κύριο λόγο στην Κωνσταντινούπολη: την αρμενική, την εβραϊκή και την ελληνική. Αυτή η πολιτική οδήγησε και στην άρνηση προστασίας των δικαιωμάτων και πολιτών που ανήκαν στην πλειονότητα, στην οποία συγκαταλέγονταν και πολίτες κουρδικής, αραβικής, λαζικής και άλλων εθνοτικών καταγωγών, αλλά και αλεβιτικών και ισλαμικών θρησκευτικών πεποιθήσεων που δεν ταυίζονταν με το κυρίαρχο δόγμα του χανεφικτικού σουνιτι-

κού Ισλάμ. Η περιοριστική αριθμηση των μη μουσουλμανικών μειονοτήτων σε τρεις αγνοούσε την ύπαρξη και τα δικαιώματα αρχαίων και νεότερων μη μουσουλμανικών κοινοτήτων εντός των συνόρων της Τουρκίας. Οι Συροακαβίτες, οι Χαλδαίοι, οι Νεστοριανοί, οι Καθολικοί, οι Προτεστάντες, οι Βούλγαροι και Γεωργιανοί Ορθόδοξοι αλλά και οι Έλληνες και Αρμένιοι Καθολικοί ανήκαν στις μη μουσουλμανικές κοινότητες της Τουρκίας οι οποίες όμως στερήθηκαν κάθε καθεστώτος προστασίας. Χαρακτηριστική υπήρξε και η απόλυτη αποτυχία της προσπάθειας εισαγωγής καθεστώτος θετικής αμοιβαιότητας, όσον αφορά στα μειονοτικά δικαιώματα στην Ελλάδα και την Τουρκία και η εν τοις πράγμασι αντικατάστασή του από ένα καθεστώς αρνητικής αμοιβαιότητας. Σύμφωνα με το τελευταίο, η παραβίαση θεμελιωδών μειονοτικών δικαιωμάτων σε μια από τις δύο χώρες παρέιχε τη «νομιμοποίηση» για την επιβολή «αντιμέτρων» εις βάρος της οικείας μειονότητας κατά παράβαση του Συ-

ντάγματος, του γράμματος και του πνεύματος της Συνθήκης της Λωζάννης. Με τη ραγδαία επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από το 1955 και τις διαδοχικές κρίσεις του Κυπριακού προβλήματος, η αρνητική αμοιβαιότητα εξέθεσε συχνά τις μειονότητες σε τιμωρητικά αντίποινα. Η κατάσταση βελτιώθηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες, χωρίς όμως να αρθούν όλα τα προβλήματα. Η διαρκής αναφορά στην ανάγκη τηρήσεως των όρων της Συνθήκης της Λωζάννης δεν συνεπάγεται πάντοτε και την επιμελή εφαρμογή των όρων της.

Ο κ. Ιωάννης Ν. Γρηγοριάδης είναι αναπληρωτής καθηγητής του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Μπίλκεντ και επικεφαλής του Προγράμματος Τουρκίας του ΕΛΙΑΜΕΠ.